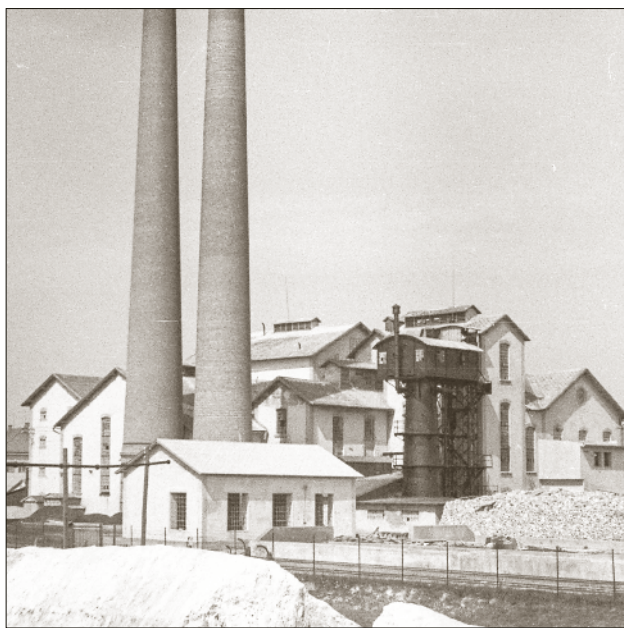

Pestrá kompozícia objektov cukrovaru od juhozápadu, 40. roky 20. storočia

Pohľad na vlčkovský cukrovar od zadnej vrátnice, 2013

Miroslav Beňák

HISTÓRIA VLČKOVSKÉHO CUKROVARU

Úvod

Cukrovar vo Vlčkovciach patrí v Trnavskom kraji k mladším a menším. Nachádza sa v obci Vlčkovce (v minulosti Farkašín), len pár kilometrov od Trnavy. Je menej známy, hoci jeho dva komíny sú viditeľné v širokom okolí a spolu s vežou kostola od Michala Milana Harminca predstavujú špecifickú siluetu obce Vlčkovce.

Cukrovar má zaujímavú históriu. Kým jeho starších a väčších bratov zakladali a vlastnili grófi a baróni, vlčkovský cukrovar založil veľkostatkár Jozef Slezák ako roľnícky cukrovar v čase rozmachu cukrovarníctva, čo nemá na území Slovenska obdobu a podobné roľnícke cukrovary sa nachádzajú až v Čechách. V čase svojej slávy zamestnával ľudí zo širšieho okolia Vlčkoviec, najmä susedných Križovian nad Dudváhom a Opoja. Okolo cukrovaru sa sústredil aj kultúrny život obcí čo podnietilo ich rozvoj, čo predstavuje lokálnu hodnotu. Zaujímavý je rovnako aj po architektonickej a urbanistickej stránke. Pomerne kompaktná stavba je dobre zachovaná a leží v blízkosti ďalších hodnotných objektov obce ako je kostol a mlyn. Príspevok predstaví jednotlivé vývojové etapy cukrovaru a okolnosti, ktoré ich podnecovali.

Vznik cukrovaru a historické okolnosti

Cukrovar založil v roku 1925 veľkostatkár Jozef Slezák starší ako **Slovenský roľnícky cukrovar, účastnícka spoločnosť Farkašín**¹ a založil ho takpovediac „na truč“ voči trnavskému cukrovaru Stummerovcov. V rámci oživenia hospodárstva obcí v okolí Trnavy v čase krízy v polovici

¹ Čordášová, 1998

*Repné splavy, vľavo potok, vpravo priamove pole, váha
Keresturský háj s ručne uloženou repou, 1940*

20. rokoch navštívil Slezák vedenie trnavského cukrovaru s tým, že zabezpečí zvoz cukrovej repy z pol tucta okolitých obcí. Po tom, ako dostal zo strany vedenia trnavského cukrovaru nevýhodnú ponuku, rozhodol sa postaviť vlastný cukrovar, ktorý vznikol v období vrcholiaceho rozmachu cukrovarníctva v Československu.

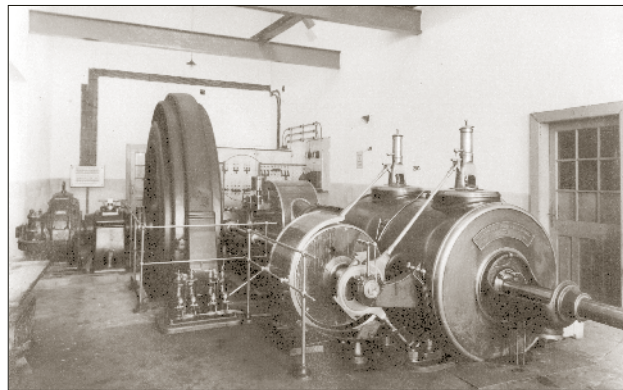
V rovnakom období vznikli aj ďalšie dva cukrovary v Nitre a v Bratislave v rámci chemického podniku Dynamit Nobel, A.G.² Cukrovar vo Vlčkovciach možno zaradiť medzi najmladšie cukrovary na Slovensku, lebo neskôr bol založený už iba cukrovar v Nitre a až za socializmu cukrovary v Rimavskej Sobote a Dunajskej Strede.

Lokalita a urbanizmus

Cukrovar sa nachádza na južnom konci obce na ostrove tvorenom tokom Dudváhu a z neho vychádzajúcim ramenom, Križovianskym kanálom, v minulosti označovanom Mlynský jarok. Nachádza sa za meandrom cesty v blízkosti ďalších významných objektov – kostolom navrhnutým architektom Michalom Harmincom a vodným mlynom Michala Retzera. Tieto tri objekty sú dnes situované okolo drobného námestia pri toku Mlynského jarku a vytvárajú veľmi zaujímavú a hodnotnú kompozíciu.

Areál je predĺženého tvaru a hlavnou osou je orientovaný v smere severovýchod-juhozápad, paralelne s vodnými tokmi. Väčšina objektov a technológií je radených v tomto pozdĺžnom smere.

Gro areálu tvorí samotný objekt cukrovaru, ktorý pozostáva z hlavnej výrobnjej budovy, teda zo surovárne, ktorá

*Elektrárň cukrovaru, 1925
fotografoval Kabáth, zbierka Bohuslava Kráľoviča*

plynulo prechádza do rafinérie, vyvýšenej časti budovy bližšie k hlavnému vstupu do areálu. Dispozične prechádzala prevádzka postupne z difúzie do saturácie a odtiaľ do varne–rafinérie. Kolmo na hlavnú výrobu je pripojený štvorpodlažný objekt skladu, strojovňa, kotolňa, kalolisovňa a v zadnej časti je na časť surovárne pripojený objekt repnej stanice. Priestor hlavnej výroby nadväzuje na repnú stanicu a bol pristavaný v roku 1926. Repnú stanicu tvoril viacpodlažný objekt, oproti okolitým vyšší, ale dnes je jeho výška znížená a z pôvodnej veže zostala len časť zarovnaná s okolitými budovami. Väčšina objektov je prestrešená sedlovými strechami. Cukrovar tvorí kompaktný súbor navzájom spojených objektov.

Na objekty repnej stanice a kalolisov sú v zadnej časti cukrovaru pripojené budovy hasenia a pálenia vápna. Pôvodná vápenka, ktorá tvorila výškovú dominantu, dnes už tiež nestojí.

Pri objekte kotolne sa nachádza dvojica komínov, ktoré tvoria výraznú dominantu v širokom okolí.

Pred cukrovarom sa nachádza objekt údržbárskych dielní s vrátnicou, trafostanica a smerom do areálu je dvojpodlažný objekt administratívnej budovy, ktoré vytvárajú akýsi dvor. Za administratívnu budovu na druhej strane Dudváhu sa nachádza budova expedičného skladu, ktorý bol prepojený so starším cukorným skladom prepojovacím mostom vysoko nad terénom.

Za cukrovarom sa v zadnej časti areálu nachádzajú tri dlhé repné splavy radené pozdĺžne s tokom Dudváhu, ktoré sú dnes už len ťažko čitateľné a zarastené burinou. Na konci areálu sa nachádza zadná vrátnica a súbor budov – starý obytný dom, kantína a garáže. Z tejto zadnej

² Hallon, 2010

Pôvodná vrátnica a priečlie cukrovaru, pravdepodobne 1927

časti vchádzala až k cukrovaru železničná vlečka zo stanice Křižovany nad Dudvám. Celý areál je vydláždený pôvodnou kamennou dlažbou s mačacími hlavami.

Pred areálom cukrovaru sa nachádzajú obytné budovy pre pracovníkov, mosty ponad Dudvák a Mlýnský jarok. V blízkosti cukrovaru sa nachádza vila majiteľa cukrovaru Jozefa Slezáka a Slezákov park, založený v roku 1930.³

Stavebný vývin cukrovaru

Cukrovar ako architektonický celok vznikol viacmenej naraz, ale aj tak ho možno rozdeliť na niekoľko vývojových etáp. Prvou bola výstavba v roku 1925, kedy bol cukrovar dokončený a funkčný, no po hneď prvej kampani bol rekonštruovaný a rozšírený, čo možno považovať za druhú etapu. Ďalšie stavebné úpravy a zásahy sa udiali až neskôr v 40. rokoch 20. storočia a týkali sa skôr okolitých budov a pridružených prevádzok ako samotnej výrobné budovy.

Prvá nerealizovaná etapa – rok 1925

Výstavba cukrovaru prebiehala v mesiacoch január–august 1925 a staviteľom bol trnavský staviteľ Ludovít Bartek. Strojové zariadenie mala namontovať firma První brněnská strojírenská společnost.⁴ Podľa archívnych materiálov bolo toto strojné zariadenie navrhnuté na 30 vagónov cukrovej repy.⁵

Zaujímavosťou je, že samotná projektová dokumentácia má akúsi etapovosť. Najstaršou dokumentáciou je Plán

Dominanta cukrovaru – dvojica komínov, v popredí administratívna budova, približne pred 1940

cukrovaru pro pána J. Slezáka ve Farkašíně, vyhotovený 20. marca 1925. Autorom je pražská firma Novák a Jahn, akciová továrna na stroje. Rozdelenie objektov vo výrobe je rovnaké ako dnes, sú tu však isté rozdiely. Sklad bol navrhovaný len ako jednoposchodový (dve nadzemné podlažia) a najzásadnejší rozdiel bol v objekte varne. Fasáda hlavnej výrobné budovy (zo severozápadnej strany) bola členená tak, že jej najvyššia časť (rafinéria) nebola na kraji dispozície v blízkosti skladiska, ale v strede dispozície. Pohľad vyzeral monumentálnejšie, viac symetrický, čo umocňovalo i umiestnenie vstupných dverí do tejto časti. V tejto vyššej časti fasády bolo murivo hrubšie, vystúpené v exteriérovej časti, čo dodalo fasáde na plasticke. Okná boli orientované v troch častiach po tri okenné polia, tri okná v nižšej časti, tri vo zvýšenej a tri opäť v nižšej časti.⁶

Dnes je zjavné, že cukrovar takto nebol realizovaný, hoci pravdepodobne sa v počiatkoch výstavby sa týmto projektom riadili. Aj dnes totiž možno vidieť plastickú profiláciu fasády na severozápadnej fasáde, tak ako v pôvodnom projekte, aj keď vyššia časť budovy je umiestnená už na kraji dispozície.

Súčasťou tejto dokumentácie je aj projekt železných konštrukcií pre výrobné zariadenia, vrátane statického výpočtu vypracovaný firmou Výroba žel. konštrukcií František Schenk, Brno. Podľa statického výpočtu bolo rozmiestnenie zariadení hruba tak, ako tomu bolo neskôr, čiže vyvýšená časť hlavnej výroby bola vpredu.⁷

³ Sekula, 2009

⁴ Čordášová, 1998

⁵ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 17 180/ 1937 adm.

⁶ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 4 904/1937 adm.

⁷ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 4 904/1937 adm.

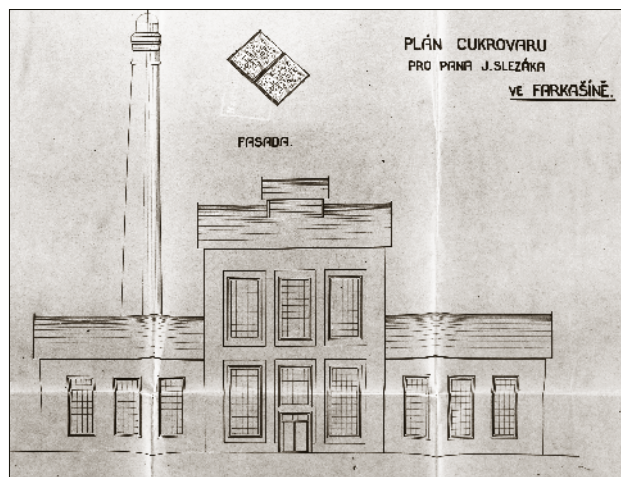
Vzhľadom k relatívne krátkej dobe projektovania a výstavby, zmeny počas projektovania a výstavby potvrdzujú akúsi časovú tieseň.

Cukrovarské komíny dodnes predstavujú výraznú dominantu. Sú umiestnené pri pravom rohu juhovýchodnej fasády kotolne. Pôvodne bol však postavený iba jeden komín. Projekt vypracoval v júni 1925 diplomovaný inžinier a staviteľ továrenských komínov A. Schulz zo Sučian. Táto drobná firma spadala pod Schulzovské parotehľne, úč. spol. Na komíne je dodnes tabuľka s menom realizátora. Komín mal odvádzať spaliny z dvoch a neskôr z troch kombinovaných cylindrových trubkových kotlov po 260 m² výhrevnej plochy. Podľa projektu⁸ konštrukcia komína pozostáva z troch častí. Podzemných základov hlbokých 3 m, ktoré tvorí betónová doska o priemere 9 m a hrúbky 1,2 m a ďalej z výmurovky z tehál. Nad zemou sa nachádza 8 m vysoký kruhový podstavec, vymurovaný z ostropálených tehál, ktorý pokračuje do samotného telesa komínu, stĺpu, vysokého 47 m. Projektová dokumentácia popisuje aj 138 kusov stúpacích želez, ktorými sa dalo vyšplhať do vrchola komína. Oba komíny sú vysoké 55 m s hornou svetlosťou 1,7 m. Existuje viacero fotografií areálu cukrovaru z vrchola komína.

Počas II. svetovej vojny bol jeden z komínov prestrelený a pri dobrých svetelných podmienkach je vo vrchole komína viditeľná diera po guľke, ktorou preniká svetlo.⁹

Strechu a krov realizoval trnavský staviteľ Ľudevít Bartek, ktorý je podpísaný aj pod o niečo mladším výkresom situácie z 3. júna 1925, kde je podpísaná aj První brněnská strojírská společnost ako dodávateľ strojného vybavenia. Rozloženie objektu je na výkrese približne také ako dnes, čiže hlavnou súčasťou je varňa, kolmo na ňu sú postupne pripojené objekty skladiska, strojovňa, kotolňa a repník, na ktorý sú pripojené objekty hašenky a vápenky. Komín je od fasády kotolne umiestnený o niečo ďalej, čo je pochopiteľné vzhľadom na neskoršiu rekonštrukciu kotolne a posun fasády smerom ku komínu. Druhý komín bol do výkresu dokreslený perom neskôr. Za objektom sú len dva repné splavy (tretí je nakreslený perom) a od nich smerom k Mlynskému jarku je skládka repy. Pri vápenke je sklad uhlia, koksu, kameňa a pri komínoch škváry. Objekt kancelárií bol pôvodne načrtnutý ako dielne. Pred varňou sa nachádzala cisterna na vodu a pred skladiskom melasník. Kancelária bola navrhovaná vedľa vrátnice na mieste objektu dielni.

Vysladené rezky vychádzali von z varne ako odpad. Z repníku sa vyvážal kal smerom k miestu dnešného nového skladiska. Odpadová voda išla do usadzovacej jamy ktorá bola na druhej strane cesty.¹⁰ Súčasťou cukrovaru bolo komplexné vodné a odpadové hospodárstvo.

Výkres z projektovej dokumentácie na stavbu cukrovaru, 1925

Vodné a odpadové hospodárstvo v začiatkoch prevádzky

Prevádzka cukrovaru potrebovala množstvo vody, od splavovania repy, jej čistenie až po vodu na samotnú výrobu, čo sa v rámci dokumentácie pomerne dôsledne riešilo. Na samotnú výrobu cukru bolo treba denne 2 400 m³ vody, zo studne ležiacej 4 m od hlavnej budovy, ktorá sa mala čerpať do napájacích nádrží. Studňa bola napájaná pomocou napájacích betónových kanálov eliptického prierezu s priemerom 600 mm z blízkych vodných tokov – Dudváhu a z Mlynského jarku. Celkovo mala mať výroba relatívne malú spotrebu vody.

Okrem zásobovania vodou sa tu riešila aj ďalšia časť – odpadové hospodárstvo. Vody z výroby cukru sa delia na mechanicky čistiteľné a na vody mechanicky nečistiteľné. V cukrovare boli navrhnutá prevádzka bez mechanicky nečistiteľných vôd. Bola tu použitá lisová difúzia Hyrossz-Ráka, teda vody z difúzie a voda z lisovania rezkov sa tu nemala vôbec vyskytovať a mala byť menej náročná na čistenie. Na odvádzanie kalných vôd bol projektovaný betónový kanál 830 mm pod dlážkou cukrovaru, do ktorého bola voda privádzaná železnými trúbkami a pomocou jedného vodného kolesa, odtiaľ mal viesť vedľa budovy cukrovaru 22 m dlhý kanál, ktorý lomil o 90° a pokračoval vedľa ešte 98 m. Na druhej strane cesty boli navrhované usadzovacie nádrže, ktoré boli naddimenzované. Strojné zariadenie bolo navrhnuté na spracovanie 30 vagónov cukrovej repy a nádrže na čistenie odpadových vôd boli projektované na 40 vagónov.¹¹ Vodný element predstavuje výrazné špecifikum tohto cukrovaru.

⁸ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 4 904/1937 adm.

⁹ Z rozprávania pána Gabriel, 2013

¹⁰ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 4 904/1937 adm.

¹¹ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 17 180/ 1937 adm.

Hlavná výrobná budova, varňa zo severozápadu, pravdepodobne pred 1940

Prínos pre obec

Založenie cukrovaru bol prínosm pre obec a jej okolie nielen vytvorením pracovných príležitostí, ale aj podielom na elektrifikácii obce. Elektrinu v obci pôvodne vyrábalo dynamo v mlyne Michala Retzera, no obec nebola plne elektrifikovaná. Jozef Slezák rokoval so Západoslovenskými elektrárňami (ZSE) o elektrifikácii výroby v cukrovare. ZSE v roku 1926 začala elektrifikáciu tejto oblasti postavením 22 kV vedenia Trnava–Farkašín, ktoré bolo napojené do transformačnej stanice cukrovaru. Od 17. januára 1927 bola elektrina spustená a z TS Cukrovar sa dostávala do celej obce. Neskôr bolo toto vedenie predĺžené až do Diószegu/Sládkovičova a v roku 1937 boli pripojené aj obce Zavar, Opoj a Majcichov.¹²

Rozvoj obce a výstavba spojená s cukrovarom sa nedotýkala len samotného areálu. Súčasťou cukrovaru bola aj miestna časť Hanáky, postavená pre odborníkov pre cukrovar, ktorí prišli do Farkašína zo severnej Moravy.¹³

Prvá kampaň

Prvá kampaň trvala dlhšie ako sa predpokladalo a to od októbra 1925 až do marca 1926. Spracovateľská kapacita bola 3 000 metrických centov cukrovej repy denne. Túto kampaň poznamenal štrajk robotníkov, no hlavnou príčinou bolo nevyhovujúce difúzne zariadenie, čo bolo aj podnetom na následnú rekonštrukciu.¹⁴

Dláždzené nádvorie cukrovaru, 1941

Druhá etapa – rekonštrukcia cukrovaru v roku 1926

Za druhú stavebnú etapu možno považovať rekonštrukciu v roku 1926. V tomto období sa cukrovar dostal do podoby, v akej ho poznáme dnes. Rekonštrukcia sa týkala hlavne modernizácie zariadenia. Výmenu strojného zariadenia vykonali Škodove závody Praha.¹⁵

Najväčším problémom prvej kampane boli nevyhovujúce difúzne zariadenia, čo sa riešilo prestavbou difúznej a repnej stanice. Projekt pochádzal z roku 1926 a realizoval sa predĺžením hlavnej výroby – varne smerom do dvora, kde sa pristavilo vlastné oddelenie difúzie a k nej malá časť so záchodmi a rezkovým šnekom. Vedľa repníka sa pristaval viacpodlažný objekt repnej stanice a pôvodný repník bol nahradený viacpodlažnou kalolisárnou. Spoločne s rekonštrukciou zariadenia sa zväčšovala aj kotolňa a pristaval sa druhý komín. Prístavbu kotolne realizoval Szukop Peter a Jozef, jednalo sa o predĺženie kotolne smerom ku komínom.

V roku 1927 Szukopovci realizovali aj výstavbu jednopodlažného obytného domu pre robotníkov v zadnej časti areálu, ktorý mal sedem jednoizbových bytov so spoločnou kúpeľňou. Súčasťou projektu bol aj objekt kantíny.¹⁶

Majiteľ cukrovaru Jozef Slezák sa však rekonštrukciou a aj výstavbou zadlžil natoľko, že musel cukrovar odstúpiť Union banke Praha, ale zostal predsedom správnej rady, ktorá viedla cukrovar spolu s riaditeľom.¹⁷

¹² Franko, 2012

¹³ Čordášová, 1998

¹⁴ Čordášová, 1998

¹⁵ Čordášová, 1998

¹⁶ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, 4904/1937 adm.

¹⁷ Čordášová, 1998

Budova repného kola a časť repných splavov, pravdepodobne po roku 1942, zbierka Mestské múzeum Šurany

Komíny cukrovaru, 2017

30. a 40. roky 20. storočia

Tridsiate roky boli všeobecne rokmi krízy, ktorá sa dotkla aj cukrovaru, ktorý bol v rokoch 1932–1934 odstavený z prevádzky. Nasledujúce roky bol opäť uvedený do prevádzky. Dňa 13. apríla 1938 bol cukrovar odkúpený Slovenským zemélskym priemyslom, úč. spol. v Bratislave.¹⁸ Ešte v ten rok poznačila územie Slovenska Viedenská arbitráž, podľa ktorej boli mnohé fabriky pričlenené k Maďarsku, čo sa týkalo aj viacerých cukrovarov. Vlčkovský bol jeden zo siedmich cukrovarov, ktoré po arbitráži zostali na území Slovenska.¹⁹

Možno aj to bol dôvod, prečo vlčkovský cukrovar počas vojny výrazne prosperoval. Mával najdlhšie kampane spomedzi všetkých cukrovarov, bol maximálne vyťažený a po finančnej stránke výrazne profitoval. To mu umožnilo jeho ďalšie zveľaďovanie.²⁰ Cukrovar bol v období 40. rokov výrazne rozširovaný, no tentokrát sa to nedotklo hlavnej výrobné budovy, ale skôr okolitých prevádzok a areálu. Cukrovar odkúpil časť starej hradskej cesty a postavil vstupnú bránu a novú ohradu od cesty.²¹ V súvislosti s posunom hradskej cesty sa postavil aj nový most cez Mlynský jarok.

Pri vstupe postavili v roku 1942 objekt údržbárskych dielní, v ktorom sa okrem strojárskych, kováčskej, medikoveckej, zlievarenskej, elektrikárskej a remenárskej dielne so skladiskom materiálu, nachádzala hasičská stanica, sklad, jedáleň, umývárň s bazénom pre robotníctvo, vrátnica

a stojisko pre bicykle. Na poschodí bol zriadený jednoizbový byt.²² Objekt tvorí jeden komplex v prednej časti areálu. Všetky tieto prevádzky boli pod jednou strechou v trojkridlovom objekte tvaru U, orientovanom dlhou stranou pozdĺž plotu. Architektúra je jednoduchá, do priestoru vstupnej brány vystupuje polkruhová vrátnica, zvýraznená rezným murivom. Zo strechy nad požiarňou zbrojnicou pretŕča malá úzka vežička, v ktorej sa nachádzala siréna, pravdepodobne ohlasovňa požiaru.

Ďalšou súčasťou rozširovania cukrovaru v tomto období bolo rozšírenie skladu cukru a cukrového mlynu.²³ Sklad cukru, ktorý stál na ľavom brehu Dudváhu, zväčšili prístavbou v zadnej časti, čím sa priestor skladu natiahol. Z bočnej strany skladiska, smerujúcej k samotnému cukrovaru, vznikla ďalšia prístavba, ktorá obsahovala kancelárske priestory a vstupné priestory do skladu.

Tento sklad cukru bol v minulosti prepojený so zbytkom areálu len dreveným mostom, ktorý v tomto období nahradil nový betónový most. Most mal byť pôvodne široký 25,5 m, no nakoniec sa zhotovil len v šírke 13 m. V plnej šírke ho nezhotovili, pretože stavebník mal problém s obstaraním potrebného materiálu a navyše práce prerušila už začínajúca repná kampaň.²⁴

Predmetom kolaudácie 9. decembra 1942 bolo okrem objektu dielní, skladu cukru a nového mostu aj kúpalisko v zadnej časti areálu, ktoré pozostávalo z betónového bazénu, s ohradenou plytkou časťou pre deti. Bazén bol veľký 10 × 5 m, hlboký 1,8 m, časť pre deti tvoril polkruh

¹⁸ Čordášová, 1998

¹⁹ Straka, 2010

²⁰ Čordášová, 1998

²¹ Čordášová, 1998

²² ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, zn. 191/1942 adm.

²³ Čordášová, 1998

²⁴ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, zn. 191/1942 adm.

o polomere 2,5 m. Príslahlé kabínky a vedľajšie miestnosti boli z dreva. Staviteľom bola Nitrianska stavebná spoločnosť, s. r. o., Nitra.²⁵

Rozširovanie cukrovaru a jeho zveľaďovanie sa dotklo aj ďalších objektov. Rozšírená bola administratívna budova, postavila sa budova pre repné koleso a dva repné splavy. Súčasťou bolo aj zveľaďovanie sociálnej infraštruktúry podniku a zázemia zamestnancov. Okrem spomínaného kúpaliska sa postavili tri nové obytné budovy so 14 bytmi pre zamestnancov. Tie sa nachádzajú v blízkosti fabriky oproti vstupnej bráne do cukrovaru pri sútoku Mlynského jarku a Dudváhu, v miestach starých usadzovacích nádrží. Okrem nich sa vybuďovala kantína a zrekonštruovala pôvodná obytná budova.²⁶

Koniec vojny

Obdobie prosperity vystriedalo obdobie útlmu súvisiace s prechodom frontu. Koncom II. svetovej vojny bolo na pokyn Ministerstva národnej obrany čiastočne demonťované strojné zariadenie, čím bol cukrovar vyradený z prevádzky. Nedostatok cukrovej repy ďalej spôsobil, že repné kampane neprebehli ani v nasledujúcich dvoch rokoch. Zásoby cukru zo skladu cukrovaru boli rozvezené do celého západného Slovenska a 100 vagónov do Nemecka. Počas prebiehajúceho frontu cukrovar obsadili nemecké vojská a v posledných marcových dňoch osloboditeľské jednotky Červenej armády. Tie boli v cukrovare až do začiatku decembra 1945. Aby sa zabránilo rozkrádaniu zvyšných zásob cukru, bola od 17. apríla 1945 do 10. decembra 1945 v cukrovare okrem sovietskych vojsk aj strážna služba československej intendantúry. Vojnová škoda bola vyčíslená celkovo na 14 miliónov korún, čo obsahovalo rozkradnutý a vyvezený cukor, rozkradnuté strojové zariadenie, náradie z dielní, kancelárske vybavenie, dva traktory, pohonné hmoty a 2 000 korún z príručnej pokladnice.²⁷

Silueta kostola a cukrovaru z juhozápadu, 40. roky 20. storočia

²⁵ ŠOKA Trnava, OÚ Trnava, zn. 191/1942 adm.

²⁶ Čordášová, 1998

²⁷ Čordášová, 1998

Obdobie po II. svetovej vojne a nástup socializmu

Po vojne nastalo viacero organizačných zmien. Od apríla 1945 do februára 1948 bol cukrovar majetkom Hospodárskeho a liehovárníckeho družstva.²⁸ Za socializmu sa stal súčasťou cukrovaru Petra Jilemnického Trnava. Prakticky od roku 1945 už nebol cukrovar modernizovaný a pre nízku spracovateľskú kapacitu bola výroba cukru v roku 1970 zastavená. Po poslednej repnej kampani cukrovar konvertoval svoju prevádzku na vývojové dielne zaoberajúce sa vývojom strojov pre potravinársky priemysel ako účelová organizácia slovenského cukrovarníckeho priemyslu – **ČUKOP štátny podnik – mechanizačné dielne Vlčkovce**.²⁹ Cukrovar touto konverziou prišiel o pôvodné vybavenie, v priestoroch boli osadené žeriavy a ťažké mechanizmy a pôvodná dispozícia sa značne zmenila. Pribudol nový podhľad, ktorý zakryl pôvodne otvorený krov.

Charakter strojárkej výroby si objekt cukrovaru zachovával v podstate donedávna, aj keď využívané boli hlavne priestory varne, kotolňa, prízemie starého skladu a strojovňa. Všetky priestory boli upravené novému účelu. Objekt novšieho skladu, je využívaný na potravinárske účely aj dnes a to na výrobu korenín.

Záver

Cukrovar vo Vlčkovciach je významný zástupca priemyselného dedičstva a priemyselnej architektúry v rámci regiónu. Je to najvýraznejší predstaviteľ industriálneho dedičstva v okolí a rovnako objemovo patrí k najväčším stavbám. Dvojicou 55 m vysokých komínov vytvára vertikálne dominanty, čím sa dostáva do pozície silného orientačného prvku v širokej krajine. Komíny sú dokladom súdobého staviteľstva, rovnako ako aj objekt cukrovaru a ďalšie objekty, ktoré vypovedajú o dobovej architektúre. S architektúrou je spojených množstvo hodnotných detailov ako sú napríklad vyrezávané profily ukončení krokiev pri rímse, okenné otvory a pod. Po urbanistickej stránke je zaujímavé a hodnotné umiestnenie objektu cukrovaru pri vodnej ploche Mlynského jarku a oddychovej zóne v obci. Samotný areál cukrovaru je hodnotný nielen viacerými zachovanými autentickými prvkami – pôvodná dlažba, koľajnice, zachované časti repných splavov, ale aj dômyselným vsadením do prostredia. Cukrovar je tak na akejsi hranici urbanizovanej časti obce a na svojom areáli sa tak postupne otvára okolitej krajine, na ktorú nadväzuje aj železničnou vlečkou prechádzajúcou z cukrovaru cez Križovianský háj (Gerhu) až do stanice Križovany nad Dudváhom.

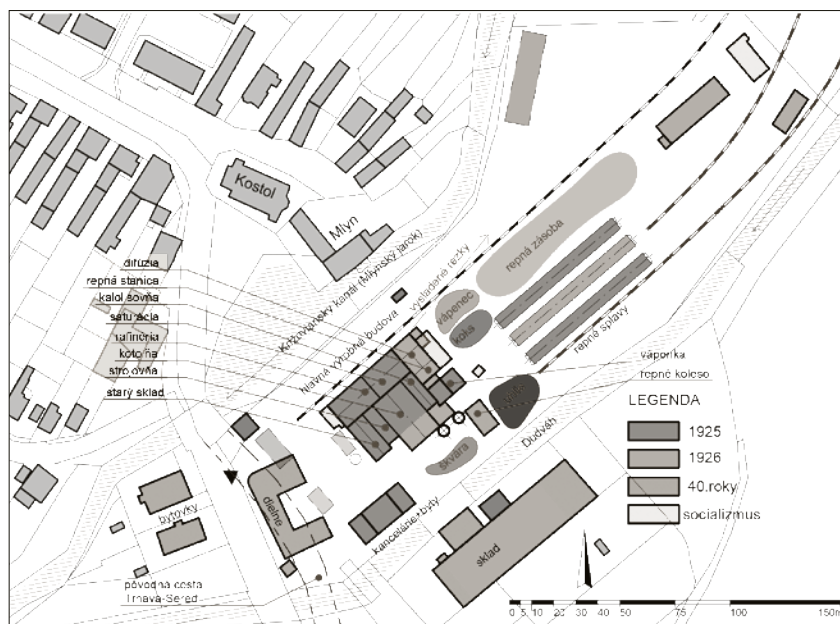
Nesporná je kultúrno-historická hodnota objektu ako dokladu doby 20. rokov 20. storočia a súdobého technického rozvoja obce, regiónu, Trnavy ale aj Slovenska.

²⁸ Čordášová, 1998

²⁹ Čordášová, 1998, Straka, 2010

Unikátna fotografia z vrcholu komína,
1968, foto E. Gabriel

Cukrovar Vlčkovce, rozmiestnenie objektov

Súčasťou podniku však nebola len samotná výroba, ale aj komplexná sociálna infraštruktúra, zabezpečujúca okrem bývania aj kultúru. Súčasťou cukrovaru bolo kúpalisko, kolkáreň a byty pre zamestnancov. Fungovanie cukrovaru sa tak výrazne podpísalo do identity obce, nielen ako poskytovateľ pracovných príležitostí ale aj podielom na formovaní kultúrneho života Vlčkovci a okolitých obcí. Aj dnes ľudia cukrovar vnímajú v pozitívnom duchu.

Cukrovar je v súčasnosti využívaný len čiastočne, mnohé časti objektov sú bez využitia, preto je na mieste otázka postupnej konverzie. Potenciálom je aj prítomnosť rýchlostnej cesty R1, zjazd do obce ako aj križovatka s D1, čo otvára možnosti až pre nadregionálne funkcie.

Bytové domy pre zamestnancov cukrovaru

Zdroje:

Literatúra:

BEŇÁK, M.; KRÁĽOVÁ, E.: Vlčkovce, areál bývalého cukrovaru – architektonická štúdia revitalizácie areálu, Diplomová práca, FA STU, Bratislava, 2014

ČORDÁŠOVÁ, S.: Vlčkovce (monografia obce), Vlčkovce, 1998, ISBN 80-967571-2-1

FRANKO, M.: 90 rokov „Trnafskej“ električky, Západoslovenská energetika, a. s., Bratislava, 2012

HALLON, L.: História slovenského cukrovarníctva do roku 1938, In: Listy cukrovarnícke a řepářské; LCAŘ 126, č. 7–8, červenec–srpen 2010, VUC Praha; 2010, ISSN: 1805-9708

STRAKA, R.: História slovenského cukrovarníctva po roku 1938, In: Listy cukrovarnícke a řepářské; LCAŘ 126, č. 7–8, červenec–srpen 2010, VUC Praha, 2010, ISSN: 1805-9708

SEKULA, R.: Terénna dokumentačná karta pre KPÚ – Vlčkovce cukrovar, 2009

Archívne pramene:

ŠOKA Trnava, OÚ Trnava,
Rozprávanie p. Gabriela, 2013

Zdroje fotografií:

Súkromné zbierky

Archív Obecného úradu Vlčkovce

<http://www.vlckovce.sk/obec-2/pamiatky/>

foto autor